

ODDÍL 5. VETERINÁRNÍ VĚDY

§5.1 ДОКТРИНА СУДОВО-ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ (Яценко І., Сімакова-Єфремян Е.)

Вступ

Науково-теоретичне обґрунтування, розробка та впровадження нових форматів судових експертиз та експертних спеціальностей стають невід'ємною частиною задоволення потреб сучасного судочинства. Суспільні зміни та поява нових форм кримінальних правопорушень спричиняють виникнення нових об'єктів і завдань для експертного аналізу, що, своєю чергою, вимагає використання сучасних методик, інноваційних підходів та спеціальних знань. Судова експертиза виступає досконалим інструментом для реалізації цих знань у правовій практиці [1, 2].

Судово-ветеринарна експертиза є відносно новим видом судової експертизи не лише в Україні, а й у багатьох інших країнах світу. Як наукова галузь і сфера практичної діяльності, вона офіційно впроваджена у систему спеціалізованих експертних установ Міністерства юстиції України у 2019 році за ініціативи Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Заслуженого професора М. С. Бокаріуса» (далі – *ННЦ ICE*) [3]. Незважаючи на свій відносно короткий період існування, СВЕ вже відіграє важливу роль у забезпеченні правосуддя. Особливу увагу ця експертиза привертає завдяки своєму внеску в розв'язання питань, що стосуються правопорушень, скоєних проти життя і здоров'я тварин [4]. Зокрема, мова

йде про випадки жорстокого поводження з тваринами, браконьєрство, екоцид, неналежне утримання та експлуатацію тварин, а також про порушення, пов'язані з недотриманням ветеринарних правил у професійній діяльності [5, 6]. Вона сприяє встановленню істини шляхом розгляду комплексних судово-експертних завдань, значущість яких зростає в сучасних умовах підвищеної уваги до питань екології та захисту тварин [7, 8].

Судово-ветеринарна експертиза є складовою частиною судової експертології й має власну теоретичну основу. У цьому контексті важливим завданням стає розробка та вдосконалення концептуальних засад СВЕ в Україні, що охоплюють її теорію, методологію та праксеологічні аспекти [9].

У контексті окресленої теми дослідження привертають увагу наукові досягнення вчених-юристів у сферах кримінального, цивільного, господарського, адміністративного права та процесу, а також у галузях криміналістики та судової експертизи: Н. С. Бондаренка, Л. М. Головченко, О. Ю. Грошевої, Л. М. Деречі, О. І. Жеребка, Н. І. Зубенко, Д. О. Калмикова, К. В. Катеринчук, А. А. Коваль, В. В. Козачка, Н. В. Кісіль, Н. І. Клименко, А. В. Остропільця, І. А. Петрової, І. В. Пирога, М. В. Салтевського, О. О. Свідерського, М. Я. Сегая, І. Я. Сенюти, Т. І. Синоверської, Е. Б. Сімакової-Єфремян, Г. О. Спіциної, Р. Л. Степанюка, В. М. Стратонова, Н. М. Ткаченко, В. О. Турської, О. П. Угровецького, В. В. Хоші, Ю. О. Чечіля, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, І. Р. Шинкаренка, В. О. Шуміло, М. Г. Щербаковського, В. В. Юсупова, О. О. Юхна; вчених лікарів судово-медичних експертів: В. О. Ольховського, В. В. Франчука, В. В. Хижняка, а також учених-лікарів ветеринарної медицини: Б. В. Борисевича, Г. І. Коцюмбас, В. М. Лемішевського, Я. К. Сердюкова, М. В. Скрипки, Р. Г. Казанцева, L. D. Voada, M. A. Gonzalez, L. A. N. Hernandez, O. P. Luzardo, M. Z. Pena та ін.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

Як українські, так і закордонні науковці здійснили вагомий внесок у розвиток окремих теоретичних аспектів судової експертології [10–12]. Проте, досі не здійснено ґрунтового ґносеологічного аналізу концептуальних основ СВЕ в Україні. Залишаються недостатньо дослідженими фундаментальні наукові уявлення щодо застосування спеціальних ветеринарних знань у судочинстві, не сформовано загальновизнаної системи термінології, а також відсутні чіткі парадигми для оптимального використання таких знань з метою ефективного забезпечення правосуддя. Крім того, методологія цього напрямку залишається нерозробленою, як і відповідні методичні рекомендації, які могли б стати практично корисними для науковців і фахівців у галузі судової експертизи та криміналістики [13].

Розв'язання зазначених проблем має значення не лише в теоретичному, а й у практичному вимірі, оскільки недосконала методологія та відсутність належної методичної бази негативно впливають на процесуальні й організаційні аспекти проведення судово СВЕ. Це нерідко стає причиною відмови від проведення СВЕ, заміни її іншими процесуальними діями, постановки некоректних запитань, що виходять за межі компетенції судового експерта. Така ситуація призводить до суб'єктивного й іноді помилкового тлумачення або оцінки результатів судово-ветеринарного дослідження (далі – СВД) тварин, що, в свою чергу, сповільнює прогрес і вдосконалення практики СВЕ.

Таким чином, актуальним стає ґрунтовний теоретичний аналіз окреслених проблем, розробка, упорядкування та обґрунтування концептуальних основ СВЕ, а також їх упровадження у практичну діяльність експертів. Саме ці завдання й зумовили вибір теми дослідження.

Мета дослідження

Розробити науково обґрунтовані теоретико-правові, методологічні та праксеологічні засади формування й реалізації СВЕ в системі експертного

забезпечення правосуддя в Україні; сформулювати пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства, а також запропонувати рекомендації щодо використання спеціальних ветеринарних знань під час досудового розслідування правопорушень, вчинених проти життя і здоров'я тварин.

Методи дослідження

Методологічною основою дослідження є комплекс сучасних взаємозумовлених філософських, загальнопізнавальних, окремих та спеціальних методів наукового пізнання, що застосовуються в правовій та ветеринарно-правовій науці, з-поміж них такі: *діалектичний метод* є фундаментальним для осмислення феномену СВЕ, як цілісного явища та її місця в судовій експертології; *історико-правовий метод* – необхідний для аналізу історичного розвитку та еволюції наукових поглядів на СВЕ з урахуванням практики її застосування, становлення процесуальної інституалізації та формування теоретичних положень; *формально-логічний метод* дає змогу проаналізувати норми чинного законодавства для виявлення існуючих прогалин і недоліків, а також впорядкувати алгоритм застосування спеціальних ветеринарних знань у судочинстві; *аналіз, синтез, аналогія* – використано для встановлення сутності категорійного апарату СВЕ; *порівняльно-правовий метод* надав можливість дослідити рівень правового регулювання СВЕ та відповідність нормативно-правових актів сучасному стану унормування експертної діяльності в Україні; *компаративний метод* – сприяє зіставленню положень чинного матеріального й процесуального законодавства України в царині судової експертизи для запровадження перспективних для перейняття процесуальних механізмів щодо регламентації СВЕ; *системно-структурний метод* використано для визначення змістової структури процесу й особливостей тактики проведення та використання СВЕ,

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

співвідношення їх елементів, зокрема для проведення дослідження документів обліку та звітності судових і слідчих органів; аналізу організації взаємодії слідчого з експертом; експертного забезпечення досудового розслідування та провадження справ у суді; *формально-юридичний метод* застосований для формулювання поняттєвого апарата та концептуальних підходів до використання СВЕ у судочинстві та діяльності слідчих, дізнавачів, захисників; *статистичний* – є необхідним для моніторингу емпіричної бази й опрацювання отриманих результатів кількісних і якісних показників щодо призначення, проведення та використання СВЕ з метою вирішення завдань слідчої та судової практики, обміркування проблем на основі проведених анкетувань респондентів з питань, що стосуються предмета дослідження, узагальнення практики проведення СВЕ (результати розміщені в додатках до дисертації). Окрім того, авторами використано окремі та розроблено спеціальні методи судової експертизи, функції яких виконують методики СВЕ трупів, а також живих тварин.

Виклад основного матеріалу

Судово-ветеринарна експертиза є складовою судової експертології, самостійною наукою, навчальною компонентою та галуззю практичної діяльності. У 2026 році в Україні вперше захищено дисертаційну роботу за темою: «Концептуальні засади судово-ветеринарної експертизи: теорія, методологія та праксеологія» [14]. Тож у рамках загальної теорії судово-ветеринарної експертизи протягом останніх років авторами цієї роботи було визначено ключові елементи, як-от: дефініції основних понять, предмет, об'єкт, методи, завдання, принципи та методики проведення СВД, а також розкрито праксеологічні засади цього класу судової експертизи. Розгляньмо їхню характеристику та вплив на підвищення ефективності експертного супроводу в судочинстві.

1. Теоретичні засади СВЕ

Зважаючи на сучасний стан розвитку теоретичних, організаційно-правових, методичних та праксеологічних засад СВЕ, вперше запропоновано авторську дефініцію поняття СВЕ: це *«дослідження судово-ветеринарним експертом специфічних об'єктів на основі спеціальних ветеринарних знань, шляхом застосування відповідних засобів (методів) із метою розв'язання ідентифікаційних, діагностичних, ситуаційних завдань та надання висновку експерта з питань, що є або будуть предметом судового розгляду»* [3, с. 10–11].

Основними ознаками СВЕ виокремлено такі: суб'єктом її проведення є судветексперт; застосування спеціальних ветеринарних знань у процесі проведення експертизи; метою призначення СВЕ є отримання фактичних даних та обставин кримінального провадження, а результатом – їх установлення; особливий зміст експертизи становить науково обґрунтоване дослідження; проведення експертизи відповідно до принципів судово-експертної діяльності та вимог законодавства; дослідження експертом об'єктів, наданих суб'єктом призначення експертизи; результати експертизи оформлюють одним із процесуальних документів – висновком експерта або повідомленням про неможливість надання висновку, у разі неможливості проведення дослідження.

Концептуальні теоретичні засади СВЕ, включно з реалізацією принципів судово-експертної діяльності в Україні в межах СВД, з урахуванням специфіки предмета та особливостей об'єкта дослідження, вже мають певні напрацювання, які заслуговують на увагу. Тож до системи *принципів* СВЕ належать загальноправові (принцип верховенства права, принцип законності) та спеціальні принципи (принцип науковості, системності, усебічності, повноти, неупередженості; допустимості застосування методів, засобів і способів проведення досліджень; максимального збереження об'єктів;

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

компетентності, атестації, методологічної самостійності судветексперта; обґрунтованості, об'єктивності, достовірності, правильності та правдивості) [3, с. 21]. Наголошуємо, що недотримання хоча б одного із принципів СВЕ під час здійснення судово-експертної діяльності може призвести до порушення всієї системи окреслених принципів. У такому разі висновок експерта може бути визнаний недопустимим джерелом доказів.

Предмет СВЕ займає важливе місце у судовій експертології та практиці експертної діяльності. Її значущість полягає у точному визначенні підстав для призначення й проведення відповідної судової експертизи, окресленні сфери діяльності судово-ветеринарного експерта, а також у формулюванні питань, які підлягають розв'язанню в межах його компетенції. Тож в межах цієї роботи акцентовано увагу на тому, що *предмет СВЕ – це «сукупність фактичних даних та обставин справи (провадження), пов'язаних із визначенням судветекспертом шкоди, заподіяної здоров'ю і життю тварини; причини смерті; дефектів надання ветдопомоги, організації та проведення ветеринарно-санітарних заходів; безпеки та якості кормів і кормових добавок для тварин, визначених на підставі застосування спеціальних ветеринарних знань шляхом проведення всебічного дослідження матеріальних і матеріалізованих об'єктів як носіїв інформації, із застосуванням відповідних засобів (методів) з метою розв'язання ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань СВЕ»* [3, с. 39].

Науково обґрунтована класифікація загальних експертних завдань, які вирішуються СВЕ, має ключове значення для її розвитку та вдосконалення. Вона сприяє кращій орієнтації ініціаторів призначення СВЕ, у широкому спектрі видів, родів і класів споріднених судових досліджень. Це допомагає визначити, чи належить конкретний предмет до компетенції СВЕ, та формувати чіткі завдання для судових експертів. Крім того, така

класифікація дозволяє ефективно обирати експертні установи, в яких проводяться такі експертизи. Вона також сприяє покращенню організації роботи спеціалізованих експертних установ, стимулює розвиток науково-технічного забезпечення для проведення СВЕ та забезпечує цілеспрямоване навчання фахівців у цій галузі експертної діяльності.

Доведено, що завдання СВЕ мають тісний зв'язок із предметом експертного дослідження, адже предмет відображається в завданнях (питаннях), які суб'єкт призначення СВЕ ставить на вирішення судовому експертові. Аргументовано, що СВЕ можуть бути розв'язані ідентифікаційні завдання (ототожнення об'єкта за окремими частинами): установлення належності розчленованих фрагментів туші певній тварині; визначення належності зразків кормів і кормових добавок для тварин до єдиної маси, партії тощо; а також діагностичні (визначення належності тварин до виду, класу, типу тощо; характер та локалізація ушкоджень; черговість їх заподіяння; прижиттєвість чи посмертність утворення ушкоджень; причина смерті тварини; причино-наслідкові зв'язки) та ситуаційні завдання (з'ясування можливості утворення ушкоджень, виявлених у тварини, за встановлених умов і обставин, механізм утворення ушкоджень). Науково обґрунтована класифікація загальних завдань СВЕ сприяє її розвитку та вдосконаленню; полегшує орієнтування суб'єктів призначення у величезному обсязі різних різновидів судових експертиз у процесі вирішення питання про належність предмета дослідження до СВЕ, під час формулювання завдання судовому експертові.

Аргументовано, що *«об'єктами СВД є матеріальні та матеріалізовані джерела інформації про подію правопорушення, закріплені в матеріалах кримінального провадження або матеріалах цивільного, господарського, адміністративного провадження, які судетексперт усебічно, повно,*

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

об'єктивно й безпосередньо досліджує під час проведення СВЕ на основі спеціальних ветеринарних знань у межах предмета експертного дослідження, застосовуючи комплекс взаємопов'язаних методів, способів і засобів для розв'язання експертних завдань».

Матеріальними об'єктами СВЕ є живі тварини, трупи тварин та їхні рештки, корми й кормові добавки, елементи речової обстановки місця події тощо. До матеріалізованих об'єктів СВЕ належать матеріали справи (провадження), отримані під час оперативно-розшукової і/або слідчої діяльності (протоколи, схеми, фото- і відеодокументи); ветеринарні документи (протоколи патологоанатомічного розтину трупів тварин, акти епізоотичного обстеження господарства, журнали реєстрації та лікування хворих тварин, журнал видачі ветеринарних документів, експлуатаційний дозвіл та ін.).

Під час проведення СВЕ для розв'язання поставлених завдань судветексперти використовують відповідні дослідницькі методи та методики проведення судових експертиз. Вибір способу проведення СВЕ, включаючи підбір конкретних методик, належить до компетенції судветексперта [15, п. 1.4]. Специфіка предмета й об'єктів СВЕ обумовлює коло методів і методик експертного дослідження. На обрання методів дослідження, крім предмета, завдань, об'єктів СВЕ, значною мірою впливає ступінь ефективності того чи іншого методу, що виражається в його дієвості, умовній економічності, допустимості з точки зору закону, складності, можливості проведення повторного дослідження, надійності, тривалості тощо [16].

Обґрунтовано застосування під час СВД системи методів судової експертизи: діалектичного, загальнопізнавальних методів (логіки, опису, порівняння, моделювання тощо), окремих (інструментальних, технічних, лабораторних), а також спеціальних методів, функції яких виконують

методики СВД [3, с. 68]. Сформульовано вимоги до методів СВД, які систематизовано залежно від стану збереження об'єктів, а також аргументовано можливості методів СВД, які використовують як інструменти для розв'язання експертних завдань залежно від специфіки предмета й об'єкта.

Важливим аспектом у сфері теорії та практики судової експертизи є аналіз правового статусу судового експерта з огляду на норми чинного законодавства України [17]. Комплексне дослідження загальної теорії СВЕ торкнулося також з'ясування процесуального статусу судового ветеринарного експерта як суб'єкта судово-експертної діяльності в контексті новітнього законодавства України та систематизації критеріїв його визначення [3, с. 85].

Обґрунтовано, що судветексперт як суб'єкт судово-експертної діяльності повинен мати вищу ветеринарну освіту (освітній рівень спеціаліста або магістра); пройти фахову експертну підготовку, мати спеціальні знання й навички у сфері СВЕ на професійній основі, бути атестованим і здобути кваліфікацію судового експерта за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження»; бути самостійним у виборі методів і способів дослідження, залученим у передбаченому законодавством порядку, уповноваженим на дослідження об'єктів СВЕ, що містять відомості про обставини вчинення правопорушення; розв'язувати завдання СВЕ шляхом застосування спеціальних ветеринарних знань, надавати висновок експерта від свого імені або повідомити про неможливість його надання.

2. Методологічні засади СВЕ

Призначення та проведення СВЕ у кримінальному процесі можливе лише після відкриття кримінального провадження й підготовки процесуального документа уповноваженою на це особою. У інших видах

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

судочинства це здійснюється на підставі укладення договору з приватним судветекспертом за письмовим зверненням відповідної особи (п. 1.8 розд. I Інструкції № 1 [15]) або ухвали суду, якщо СВЕ призначив суд.

Підставами для призначення СВЕ в межах кримінального провадження є рішення уповноваженої особи, відповідальної за проведення досудового розслідування; наявність клопотань від учасників процесу; законодавчі норми, що вимагають обов'язкового проведення СВЕ; а також рекомендації спеціалізованих криміналістичних методик, які стосуються розслідування конкретних правопорушень.

Констатуємо, що СВЕ призначають і проводять трьома етапами. Перший етап – підготовка матеріалів для призначення СВЕ (залучення судветексперта) відповідною уповноваженою особою (органом) – складається з таких стадій: прийняття рішення уповноваженим суб'єктом про призначення СВЕ (залучення експерта); виокремлення предмета конкретної СВЕ; визначення категорії СВЕ за процесуальними ознаками; визначення черговості призначення СВЕ сукупно з іншими судовими експертизами; обрання часу проведення СВЕ; підготовка вихідної інформації, отримання об'єктів і зразків для проведення СВЕ; обрання суб'єкта проведення СВЕ; винесення постанови або ухвали про призначення СВЕ; скерування процесуального документа про призначення СВЕ, об'єктів дослідження та зразків суб'єктові її проведення; визначення доцільності присутності учасників процесу під час проведення СВЕ; взаємодія суб'єктів призначення та проведення СВЕ. Другий етап – проведення досліджень судветекспертом. Третій етап – перевірка й оцінювання висновку судового експерта суб'єктом призначення СВЕ або судом.

Наголошуємо, що на стадії винесення постанови (ухвали) про призначення СВЕ оформлюється процесуальне рішення уповноваженої

особи або органу, відповідно до вимог ст. 110 КПК України. З огляду на зазначене, авторами запропоновано доповнити ч. 2 ст. 242 КПК України (Підстави проведення експертизи) новим пунктом 7 такого змісту: *«слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи щодо: встановлення причини смерті тварини або встановлення характеру та тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини».*

Розроблено також авторську редакцію орієнтовного переліку питань, що стосуються СВД живої тварини, трупа тварини, отруєної та травмованої тварини, мору гідробіонтів та бджіл, дефектів ветеринарної діяльності, - які викладені у «Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз і експертних досліджень» [18] та можуть бути використані для поставки на розв'язання судветексперту у постанові, ухвалі, заяві.

Доведено й підтверджено практикою, що обов'язковою складовою резолютивної частини постанови або ухвали про призначення СВЕ має бути дозвіл ініціатора проведення СВЕ на застосування руйнівних методів дослідження, що знищують або пошкоджують специфічний об'єкт, до прикладу: труп тварини, корми та кормові добавки для тварин тощо. Ця пропозиція відповідає вимогам п. 3 ч. 5 ст. 69 КПК, ч. 3 і 4 ст. 108 ЦПК, ст. 103 ГПК, ст. 106 КАС, ст. 5 Закону України «Про судову експертизу» [19], а також абз. 7 п. 2.2 та абз. 2 п. 4.11 Інструкції № 53/5 [15].

Дослідженням доведено, що основною метою СВЕ з праксеологічної точки зору є забезпечення експертної практики оптимальними прийомами, способами й засобами з установлення фактичних даних і обставин кримінального провадження або справи в іншому виді судочинства, зокрема, з метою визначення: шкоди, завданої здоров'ю і життю тварини, безпечності та якості кормів і кормових добавок для тварин, дефектів ветеринарної

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

діяльності. У зв'язку з цим, нами розроблено нові методики, методичні рекомендації та методичні положення з питань проведення СВЕ.

Зважаючи на вище зазначене, актуальним нині залишається питання щодо використання спеціальних ветеринарних знань під час огляду трупа тварини на місці події. Найчастіше спеціаліст у галузі ветмедицини залучається до огляду місця події під час розслідування правоохоронними органами правопорушень, скоєних проти життя і здоров'я тварин.

Стверджується, що огляд трупа тварини у процесі проведення слідчих дій є складником протоколу огляду місця події, оскільки огляд трупа тварини на місці події має здійснюватися уповноваженою особою, яка проводить досудове розслідування, за обов'язкової участі залученого спеціаліста в галузі ветмедицини. Обґрунтовано завдання останнього в цій слідчій дії, подано алгоритм такого огляду; схарактеризовано етапи, особливості стадій та розроблено алгоритм такого огляду, який включає 9 пунктів; показано порядок консультування слідчого під час складання протоколу огляду місця події. Стверджуємо, що після огляду, труп тварини треба направляти у секційну залу спеціалізованої експертної установи для проведення СВД з метою об'єктивного визначення причини смерті.

Аргументовано, що відсутність у КПК норми, яка регламентує огляд трупа тварини, створює доцільність доповнити зазначений кодекс новою статтею 238¹ «Огляд трупа тварини».

Вчення про методологію СВЕ займає центральне місце та відіграє ключову роль як у теоретичних аспектах судової експертології, так і в практичній діяльності експертів. Це пояснюється тим, що розробка, апробація та використання достовірних і ефективних методик судово-експертних досліджень забезпечують комплексний, об'єктивний і обґрунтований аналіз. Результати таких досліджень стають основою для висновку судветексперта,

який є важливим джерелом доказів як у кримінальному провадженні, так і в інших видах судочинства.

Відтак, в ННЦ ICE вперше розроблено методичну концепцію розв'язання діагностичних завдань СВЕ, впроваджених в експертну практику, а саме:

1) СВД трупів тварин здійснюється згідно з «Методикою судово-ветеринарної експертизи трупів тварин (реєстраційний код 18.1.02) [20] та Методикою судово-ветеринарної експертизи трупів тварин за їх різних станів (розчленованих, скелетованих, гнилісно змінені) та виду смерті за ушкоджень тупими й гострими зброями, кататравми, автомобільної та залізничної травми, вогнепальних ушкоджень, гострої асфіксії й утоплення, дії крайніх температур, баротравми, електротравми (реєстраційний код 18.1.05) [21]. Обидві методики визначають сформульовані, систематизовані й обґрунтовані етапи організації та проведення СВД трупів різних видів ссавців, а також птахів, зокрема, й за їхніх різних станів (розчленованих, скелетованих, гнилісно змінених тощо) та залежно від різних видів смерті; вироблено підходи до застосування додаткових інструментальних та лабораторних досліджень трупів.

Також розроблено загальні методичні положення щодо огляду, пов'язаного з ексгумацією трупа тварини та запропоновано доповнити КПК відповідною новою статтю 239¹ [22].

Деталізовано стадійність експертного дослідження, які виконуються під час судово-ветеринарного аналізу трупів тварин. Встановлено, що кожна стадія дослідження передбачає застосування окремих технічних прийомів і виконання специфічних завдань, які спрямовані на вирішення проміжних діагностичних цілей. Використання чіткого алгоритму проходження цих стадій дозволяє коректно аналізувати виявлені патоморфологічні ознаки. На

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

основі комплексної оцінки зібраних даних робиться висновок, формується судово-ветеринарний діагноз та складається експертний висновок;

2) розроблено авторську методику СВД живих підекспертних тварин (реєстраційний код 18.1.04), яка деталізує сутність і підкреслює важливість стадій клінічного СВД живих тварин [23]. Це забезпечує правильну інтерпретацію виявлених ознак ушкоджень або розладів здоров'я тварини через їх усебічний аналіз. Методика спрямована на розв'язання експертних завдань, відстеження процесу проведення СВЕ та об'єктивну оцінку отриманих результатів для коректного встановлення судово-ветеринарного діагнозу і формулювання заключних висновків судветексперта. В основу оцінювання покладено правила визначення ступеня тяжкості шкоди, завданої здоров'ю тварини, а також детально розроблену методику дослідження для встановлення фактів завдання каліцтва тварині;

3) розроблено та обґрунтовано теоретико-гносеологічну модель феномену визначення ступеня тяжкості шкоди, завданої здоров'ю тварини, а також представлені шляхи впровадження цієї концепції у практику СВЕ. Обґрунтовано, що оцінку тяжкості шкоди здійснює виключно судветексперт на основі авторських методичних рекомендацій [24]. Ця оцінка залежить від рівня порушення анатомічної цілісності або функцій органів, тканин і окремих частин тіла тварини. Виходячи з тяжкості ушкоджень, запропоновано виділяти три їх ступеня: тяжкі, середньої тяжкості та легкі. Детально аргументовано, що кожен із цих ступенів має специфічні формалізовані ознаки, система класифікації яких також була розроблена;

4) каліцтво тварин, що виникло внаслідок тілесних ушкоджень, встановлюється виключно судветекспертом відповідно до «Методики судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва» (реєстраційний код 18.1.01) [25]. Ця методика була вперше розроблена у

світовій практиці співавтором цієї роботи. Її структура включає ключові положення: визначення поняття «каліцтво» та його основні ознаки, класифікація за дев'ятьма критеріями, опис окремих видів каліцтва (втрата зору, слуху, нюху, репродуктивної здатності, язика, кінцівок, деформація екстер'єру). Також вона містить виокремлення анатомічних дефектів і станів тварини залежно від ступеня обмеження її життєдіяльності (помірно виражене каліцтво – III ступінь, виражене – II ступінь, значно виражене – I ступінь). У методиці деталізовано анатомічні дефекти та стани, характерні для кожного зі ступенів, а також створено порядок проведення СВД постраждалої тварини;

5) розроблено та обґрунтовано загальні методичні положення для визначення дефектів надання ветеринарної допомоги (далі – ДНВД) [3, с. 270–313]. Ці положення включають такі складові: категорійно-понятійний апарат, класифікацію ДНВД за чотирма ознаками (етапи, елементи, характер і склад дефекту), виявлення причин та визначення симптоматики окремих дефектів. Окрему увагу приділено дефектам ветеринарної діяльності, що охоплюють адміністративні правопорушення, злочини та цивільно-правові делікти працівників галузі ветеринарної медицини;

б) розроблено й обґрунтовано загальні методичні положення для визначення дефектів організації та проведенні ветеринарно-санітарних заходів (далі – ДОПВСЗ), які включають такі складові: категорійно-понятійний апарат і п'ять етапів пізнання системи внутрішнього дослідження матеріалізованих об'єктів (ветеринарних документів) [3, с. 313–331]. Ці етапи охоплюють: ознайомчо-підготовчий, організаційно-інформаційний, дослідницько-аналітичний, узагальнювально-оцінний і завершальний;

Структура методичних положень включає: перелік запитань, які можуть бути запропоновані для розв'язання судветекспертам; алгоритм встановлення

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

ДОПВСЗ на дослідницько-аналітичному етапі проведення СВЕ; типові процедури аналізу матеріальних об'єктів для виявлення можливих дефектів ДОПВСЗ; класифікацію цих дефектів, які призводять до виникнення та поширення інфекційних захворювань тварин за чотирнадцятьма критеріями;

Розроблені положення дозволять слідчому чи суду виявити ознаки протиправних дій або бездіяльності з боку працівників ветеринарної медицини або державної надзвичайної протиепізотичної комісії, які спричинили виникнення та поширення інфекційних хвороб тварин або умисне зараження тварин збудниками інфекційних хвороб, які використовуються як засіб біотероризму. Це також дасть змогу встановити причиново-наслідкові зв'язки між діями таких працівників та їх наслідками, тобто визначити об'єктивну сторону правопорушення. Окрім цього, стане можливим з'ясувати, чи мали працівники ветеринарної медицини реальні шанси передбачити шкідливі або негативні наслідки своїх дій, що дозволить проаналізувати суб'єктивну сторону порушення. Також буде забезпечено оцінку шкоди від епізоотії чи панзоотії та виявлення як об'єктивних, так і суб'єктивних причин їх виникнення.

Розвиток нових видів судової експертизи одночасно створює передумови для інтеграційних процесів, зокрема, розроблення, обґрунтування й застосування в судово-експертній практиці нових видів комплексних експертиз. Відтак, спираючись на теоретичний аналіз наявних наукових досліджень і, враховуючи власну судово-експертну практику, вперше запропоновано й обґрунтовано авторське положення щодо 12-и різновидів комплексних судових експертиз, в які інтегровано спеціальні ветеринарні знання, зокрема, комплексна судова ветеринарно-біологічна; ветеринарно-молекулярно-генетична; медично-ветеринарна; ветеринарно-транспортно-трасологічна; ветеринарно-балістична; мистецтвознавчо-ветери-

нарно-психологічна; еколого-ветеринарна; ветеринарно-пожежно-технічна; ветеринарно-електротехнічна; ветеринарно-товарознавча; ветеринарна та з досліджень сильнодіючих і отруйних речовин; ветеринарно-грунтознавча та з дослідження наявності шкідливих речовин (пестицидів) у довкіллі. Запропоновані підходи до проведення комплексних судових експертиз дають змогу створити певні судово-експертні методики, що значно підвищить ефективність судово-експертної діяльності [3, с. 346-369].

3. Праксеологічні засади СВЕ

Концепція судово-ветеринарної праксеології базується на експертній онтології (буттєвій зумовленості), правовій гносеології (пізнавальній діяльності) та експертній аксіології (цінісних орієнтирах), утворює інтегральну систему та формує продуктивні механізми функціонування експертної практики для впливу останньої на якість проведених СВД з метою підвищення ефективності експертного забезпечення правосуддя [26, 27].

Завершальним етапом проведення будь-якої судової експертизи є формулювання висновку експерта – умовиводу, зробленого із застосуванням спеціальних знань. Запропоновано шляхи розв'язання проблемних питань щодо укладання висновку експерта за результатами СВЕ живої тварини і трупа тварини [3, с. 415-437]. Акцентовано увагу на тому, що послідовність викладення результатів СВЕ визначається з урахуванням стану специфічного об'єкта дослідження (живої тварини або трупа) і характеру питань, поставлених на розв'язання СВЕ.

Тож новелою структури висновку експерта за результатами проведеної СВЕ є те, що вперше обґрунтовано особливості змісту вступної, дослідницької та заключної частин висновку судветексперта з урахуванням специфіки предмета й об'єкта дослідження та розв'язання експертних завдань; аргументовано схему описання: додаткових техніко-інструментальних та

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

лабораторних досліджень, формулювання судово-ветеринарного діагнозу та складання синтезуючого розділу.

Додатками до висновку судового експерта за результатами проведеної СВЕ є систематизований відповідно до процесу дослідження ілюстративний матеріал у вигляді фототаблиць (ілюстрацій пакування об'єктів дослідження; трупа та живої тварини; їхніх окремих ушкоджень; кормів і кормових добавок; високошвидкісних кінетичних снарядів або інших уражаючих елементів, вилучених із тіла підекспертних тварин (щодо комплексних досліджень); мікроскопічних структур органів тварин; цитограм, гістотопограм, хроматограм, спектрограм, рентгенограм, комп'ютерних та магнітно-резонансних томограм, ультрасонограм тощо; схем, таблиць, графіків, діаграм; довідкового матеріалу тощо) [3, с. 437-456]. Цим забезпечується найефективніше фіксування об'єктів дослідження у висновку експерта, підвищується наочність, переконливість та інформативність висновків, об'єктивізуються, аргументуються й уточнюються проведені судово-ветеринарні дослідження.

Важливе значення в судово-ветеринарній діяльності належить експертній ініціативі. Відтак, у роботі сформульовано авторську дефініцію поняття «ініціатива експерта», зокрема й судово-ветеринарного. Межі ініціативи судветексперта зумовлені об'єктом і предметом дослідження. Це так само дає змогу розширити можливості суб'єктів судово-експертної діяльності і, відповідно, вступну частину висновку експерта за рахунок викладення в ній нових запитань, дослідницьку частину – більшим за обсягом дослідженням, а заключну – окремим висновком. Таким чином, посилюється доказова сила висновку експерта загалом.

Формулювання заключних висновків та складання висновку експерта базується на внутрішньому переконанні судового експерта. Зазначений

феномен є елементом незалежності та безпосередності дослідження судовим експертом ознак і властивостей об'єкта з метою встановлення фактичних даних та обставин справи (провадження).

Уперше запропоновано авторську дефініцію поняття «внутрішнє переконання судветексперта»: це *«стан свідомості та почуттів судового експерта, що відображає результат його розумової діяльності в процесі проведення експертного дослідження та оцінювання ознак і властивостей матеріальних і матеріалізованих об'єктів СВЕ з метою встановлення фактичних даних та обставин справи (провадження)»* [3, с. 414].

Розроблено механізм зменшення впливу суб'єктивного чинника на судово-експертну діяльність, а також на формування висновків експертів. Деталізовано елементи внутрішнього переконання судового ветеринарного експерта, при цьому наголошено на важливості виділення гносеологічних, психологічних, етичних, моральних та правових складників. Встановлено, що внутрішнє переконання судового експерта базується на відомостях про властивості й особливості досліджуваних об'єктів, спеціальних ветеринарних знаннях, стані психоемоційної стійкості та рівні правосвідомості судового експерта [3, с. 401–414].

Аргументовано, що напрямами реалізації феномену внутрішнього переконання судветексперта є: когнітивний, інтерпретаційний, оцінно-мотиваційний, комунікаційний, рефлексивний.

Перевірка й оцінювання висновку експерта відповідними суб'єктами, зокрема слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом відбувається *«за... внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин... керуючись законом»*. Наразі нами окреслено підстави та критерії, виокремлено способи та схарактеризовано процесуальні особливості перевірки й оцінювання висновку

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

судветексперта за виокремленими критеріями, зокрема: дотримання вимог процесуального порядку проведення СВЕ; відповідність об'єктів, зазначених у процесуальному документі про призначення СВЕ (залучення експерта), об'єктам, дослідженим експертом; визначення компетенції та компетентності експерта; встановлення достатності виявлених ознак об'єктів експертного дослідження для вирішення питань, поставлених у процесуальному документі про призначення СВЕ (залучення експерта); придатність об'єктів для експертного дослідження; доцільність і наукова обґрунтованість застосування експертної методики; правильність опису та пояснення визначення ознак об'єктів; правильність оформлення висновку експерта; повнота й обсяг проведеної СВЕ; наукова обґрунтованість проміжних і підсумкових умовиводів експерта; взаємозв'язок між фактами, викладеними у висновку експерта, та предметом доказування; узгодженість змісту висновку експерта з іншими доказами, зібраними за кримінальним провадженням [3, с. 456–468]. Застосування цих алгоритмів пришвидшує перевірку висновку експерта і створює надійні умови для ухвалення правильних процесуальних рішень.

Оскільки з-поміж суб'єктів оцінювання джерел доказування (зокрема висновку експерта) має бути й дізнавач, запропоновано внести зміни (доповнення) до ч. 1 ст. 94 КПК, додавши до переліку суб'єктів оцінювання ще одного учасника процесу – дізнавача.

Висновки

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, яка має вагоме доктринальне й прикладне значення: розроблено теоретичні, методологічні та праксеологічні засади СВЕ в Україні як нового виду судової експертизи, а також обґрунтовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства України і правозастосовної практики у сфері охорони здоров'я та життя тварин.

Дослідження свідчать, що розробка та впровадження нових напрямів методології судово-експертної діяльності здатні значно підвищити ефективність її виконання та результативність. Це дозволяє розширити спектр питань, які можуть бути вирішені в межах СВЕ, а також забезпечує можливість надання обґрунтованого й об'єктивного висновку експерта.

Список використаних джерел:

1. Сімакова-Єфремян Є. Б. Про необхідність удосконалення законодавства щодо здійснення судово-експертної діяльності в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. Вип. 19. С. 118–129. doi: 10.32353/khrife.1.2019.09.
2. Cooper J. E., Cooper M. Veterinary involvement in forensic medicine. *Vet Rec*. 2021.189. 6. Pp. 249–250. doi: 10.1002/vetr.1004.
3. Яценко І. Парадигма судово-ветеринарної експертизи: монографія. Харків: Право, 2024. 534 с. URL: <https://nncise.org.ua/diyalnist/naukova>
4. Казанцев Р. Г. Судово-ветеринарна експертиза трупів тварин за їх різних станів та залежно від категорії, роду і виду смерті: дис. на здобуття освіт.-наук. ступеня д-ра філософії: за спец. 211 Ветеринарна медицина. Галузь знань 21 Ветеринарна медицина: захищена 20.05.2025 / Р. Г. Казанцев; Держ. біотехнол. ун-т. Харків: [б. в.], 2025. 333 с. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/items/a16669e4-df4e-41dc-b847-c2d2ad72008f>.
5. Лемішевський В. М. Судово-ветеринарна експертиза у випадках незаконного полювання. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій*. Серія: Ветеринарні науки. 2025. Т. 27, № 120. С. 186–197. doi: 10.32718/nvlvet12023.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

6. Monsalve S., de Souza P. V., Lopes A. S., Leite L. O., Polo G., Garcia R. Veterinary Forensics, Animal Welfare and Animal Abuse: Perceptions and Knowledge of Brazilian and Colombian Veterinary Students. *Journal of Veterinary Medical Education Home*. 2021. 48(6):640-648. doi: 10.3138/jvme-2019-0138.

7. Козачок В. В., Яценко І. В. Загальні організаційні положення з питань призначення та проведення судово-ветеринарної експертизи за ушкоджень тварин гострими знаряддями. *Scientific Progress & Innovations*. 2025. № 28 (3). С. 222–233. doi: 10.31210/spi2025.28.03.34.

8. Munro R. Viewpoint: Integrity and Limitations of Forensic Veterinary Evidence. *Journal of Comparative Pathology*. 2022. Vol. 199. Pp. 86–87. doi: 10.1016/j.jcpa.2022.10.003.

9. Shkundia, D., Serdioucov J. Determination of the time of death of a domestic cat by measuring the area of a wet spot. *Ukrainian Journal of Veterinary Sciences*. 2024. 15(1). Pp. 122–138. doi: 10.31548/veterinary1.2024.122.

10. Kazantsev R., Yatsenko I. Forensic veterinary diagnosis of systemic hemostatic disorders and sudden death in cats and dogs: thanatogenetic aspect of critical conditions. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*. 2024. 15(4). Pp. 808–820. doi: 10.15421/0224116.

11. Lorsirigool A., Sudjaroen Y., Kulnides N., Pumipuntu N., Kullaya A., Santichat N., Tawinwang K. Veterinarians' perspectives on pet abuse, legal involvement, and forensic investigation in Thailand: A cross-sectional study. *Open Veterinary Journal*. 2025. 15(6):2806-2814. doi: 10.5455/OVJ.2025.v15.i6.49.

12. Oellig L., Lindsjö J., Röcklinsberg H. Exploring Swedish veterinarians' awareness of non-accidental-injuries, animal abuse and the Link to domestic violence, and their role in addressing this societal issue. *Frontiers in Veterinary Science*. 2024. 11:1439106. doi: 10.3389/fvets.2024.1439106.

13. Яценко І. В., Дереча Л. М. Можливості судово-ветеринарної експертизи як нового виду судових експертиз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. Харків: Право, 2019. Вип. 19. С. 550–567. doi: 10.32353/khrife.1.2019.044.

14. Яценко І. В. Концептуальні засади судово-ветеринарної експертизи в Україні: теорія, методологія та праксеологія. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Харків, 2026. 514 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1cSZaYQxUEnzIKgAiQmMo4WmozoukX8ne/view>.

15. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

16. Сімакова-Єфремян Е. Б., Балинян Т. Є., Дереча Л. М. Про критерії оцінювання методик проведення судових експертиз в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2010. Вип. 10. С. 151–161.

17. Шульженко А. В. Процесуальний статус і особливості процесуальної діяльності експерта й спеціаліста. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2016. № 19. С. 132–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2016_19_36.

18. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки і призначення судових експертиз (Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

19. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

20. Яценко І. В., Казанцев Р. Г. Методика судово-ветеринарної експертизи трупів тварин. Харків, 2022. 336 с. Реєстр. код 18.1.02 / Реєстр методик проведення судових експертиз : офіц. сайт. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search>.

21. Яценко І. В., Казанцев Р. Г. Методика судово-ветеринарної експертизи трупів тварин за їх різних станів та виду смерті. Харків, 2025. 564 с. Реєстр. код 18.1.05 / Реєстр методик проведення судових експертиз : офіц. сайт. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search>.

22. Яценко І. В. Огляд, пов'язаний з екстумацією трупів тварин: теоретичні, правові й організаційні засади. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2025. Вип. 1 (38). С. 159–181. doi: 10.32353/khrife.1.2025.11.

23. Яценко І. В. Методика судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва. Харків, 2021. 50 с. Реєстр. код 18.1.01 / Реєстр методик проведення судових експертиз : офіц. сайт. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search>.

24. Яценко І. В. Теоретико-гносеологічна конструкція феномену ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини в судово-ветеринарній експертизі. *Форум права*. 2023. Вип. 75. № 2. 65–88. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7699531>.

25. Яценко І. В. Методика судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва. Харків, 2021. 50 с. Реєстр. код 18.1.01 / Реєстр методик проведення судових експертиз : офіц. сайт. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search>.

26. Остропілець В. Р. Правове забезпечення судово-експертної діяльності: сучасний аспект. *Архів кримінології та судових наук*. 2020. № 1. С. 120-128. file:///D:/Users/User/Desktop/admincriminology,+17.pdf.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY
Svazek LXVIII mezinárodní kolektivní monografie

27. Черноус Ю., Синоверська Т. Криміналістична методика розслідування жорстокого поводження з тваринами : монографія. Київ : Право, 2022. 248 с. https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4547&download_id=1509&srsId=AfmBOooSEai4WuSuHg7bPKXZ4jrYt5BeNSSeui-IiwyP5719FTusBQrG.